

Elämäkerta Kosovon pakolaisnaisen selviytymisen kuvaajana

Marja Lähde

Artikkeli perustuu tänä keväänä Oulun yliopistossa hyväksyttyyn kulttuuriantropologian pro gradu -tutkimukseeni ”Elämäkerrat selviytymisen ja elämänhallinnan kuvaajana – tutkimus viiden turvapaikanhakijana Suomeen saapuneen Kosovon albaaninaisen elämästä 1990-luvun Suomessa”. Tutkimukseni informantit ovat saapuneet Suomeen turvapaikanhakijoina vuosina 1990 ja 1991. Tällä hetkellä he asuvat perheineen eri puolilla Suomea. Pro gradu -tutkimuksessa olen käsitellyt informanttien elämäkertoja juonellisina kertomuksina juonittivistelmän avulla, ja täten luonut kuvauksen informanttien elämästä 1990-luvun Suomessa. Käsittelemässä artikkelissa hieman Kosovon albaanien kulttuuria sekä yhden turvapaikanhakijana Suomeen saapuneen Kosovon albaaninaisen elämäkertaa hänen itsensä kertomana.

Marja Lähteen artikkeli perustuu hänen Oulun yliopistolle tekemäänsä pro gradu -tutkimukseen. Lähde on työskennellyt yli seitsemän vuotta pakolaisten vastaanottokeskuksessa Oulussa. Hän jatkaa opiskeluaan Oulun yliopistossa.

Albaanikulttuurin traditionaaliset elementit

Albaanikulttuurin traditiot ovat jaettavissa kolmeen eri elementtiin: klaanijärjestelmä, verikosto ja besa.

Klaani etenee patrilinearisesti ja on perimisjärjestykseltään sidottu miesten oikeuteen peria puolet omaisuudesta sekä talo. Sukulinja etenee eksogamisesti ja yhteisön ulkopuolelta tullut vaimo muuttaa yleensä asumaan miehen perheen luo. Tätä kautta kehittyneet suurperheet saattavat olla kooltaan jopa 100–150 hengen suuruisia. Suurperheet muodostavat sosiaaliseen vastavuoroisuuteen ja keskinäiseen solidaarisuuteen perustuvan yhteisön, jolla on myös poliittista ja yhteiskunnallista valtaa.

Verikosto ja sen säilyminen voidaan nähdä yleismaailmallisena ei-valtiollisten yhteisöjen sosiaalisenä laitoksena. Se on näin ollen riippuvainen sukulaisuudesta ja yhteisöllisyydestä. Traditio on säilynyt pisimpään vähiten teollistuneissa yhteisöissä, kuten esimerkiksi Albaniassa. Traditioon on sisällytynyt hienovarainen säännöstö- ja sopimusjärjestelmä, joten se on toiminut osana yhteisön oikeusjärjestelmää.

Besa on lupaus, kunniasana, johon sisältyy vahvoja moraalisia arvoja. Se symboloi luotettavuutta ja uskollisuutta. Traditionaalisesti besa-lupaus on kattanut koko suurperheen ja besan antaja on aina ollut suvun päämies. Besa on ilmeisesti osa verikostotradition sovittelujärjestelmää. Besan rikkomisesta on seurannut rangaistuksena yksilön asettaminen yhteisön sosiaalisen vastavuoroisuuden ja keskinäisen solidaarisuuden ulkopuolelle.

Edellä esiteltyjen traditionaalisten elementtien ilmentyminen tämän päivän arkielämässä vaihtelee huomattavasti. Perheen merkitys albaanien arkielämässä on korostunut. Perhekasitys on ns. laajennettu perhe, joka pitää sisällään ns. ”*minun perheeni*” (puoliso ja lapset) lisäksi ”*oman perheeni*” (omat vanhemmat, omat sisarukset, vanhempien sisarukset ja heidän lapsensa) sekä vielä ”*puolison perheen*”, jolla tarkoitetaan puolison vastaavia perheenjäseniä. Vuonna 1971 keskimääräinen ydinperhekoko oli Kosovossa 6,6 henkeä, kun se muualla Jugoslaviassa oli vain 3,4 henkeä. Kosovon albaanien syntyvyys onkin Euroopan korkein: yli 25 lasta 1000 asukasta kohden vuodessa. Suuri syntyvyys ja suuri

perhekoko ovat yhdessä alueen huonon taloudellisen tilanteen kanssa osaltaan vaikuttaneet suureen nuorisotyöttömyyteen. Vuoden 1984 tilaston mukaan 70 prosenttia alle 25-vuotiaista Kosovon albaaneista oli työttöminä. Koko albaaniväestön työttömyys on Kosovossa erittäin korkea, noin 90 prosenttia. Suurperhejärjestelmään perustuva sosiaalisen ja taloudellisen vastavuoroisuuden periaate onkin Kosovon albaanien keskuudessa merkinnyt sitä, että siirtolaisina ja pakolaisina ulkomailla olevat perheenjäsenet ovat käytännössä pitäneet maakunnan taloutta yllä. Lisäksi ulkomailta lähetetyillä varoilla on kyetty ylläpitämään albaanikielistä koulujärjestelmää sekä terveydenhuoltoa.

Verikostotradition ja besan ilmiäiset eivät ole tämän päivän arkielämässä yhtä konkreettisia ja merkityksellisiä kuin suurperheiden. Besan, lupauksen, käyttö on tänä päivänä muuttunut koko suurperhettä koskevasta lupauksesta henkilökohtaiseksi lupaukseksi, silti sen sisältö ”sana, joka on kuin laki jota ei koskaan rikota”, on säilynyt samana. Besan merkitys on nuorten keskuudessa vähäisempi kuin aikuisväestön, ja sitä käytetään pääsääntöisesti vain positiivisena lupauksena.

Kosovossa kaupunkien ja maaseudun välinen kulttuuriero on erittäin suuri. Kaupunkilaisten asema onkin jo nykyisessä kriisitilanteessa ollut taloudellisesti kestävämpi, mikäli yhteydet maaseudulla asuvaan perheeseen ja sukulaisiin ovat kokonaan katkenneet. Kaupunkilaisten identiteetti on nuorta ja perustuu pääosin ennen nykyistä konfliktia

kehittyneelle Pristinän yliopiston ja muiden Jugoslavian alueellisten yliopistojen opiskelijoiden ja opettajien väliselle yli etnisten rajojen ulottuneelle verkostolle. Jugoslavian Liittotasavallan hajomiseen johtaneet tapahtumat katkaisivat nämä yhteydet kokonaan, ja tätä kautta suuren pettymyksen kokeneesta yliopistoväestöstä onkin yhdessä Mitrovican kaivostyöläisten kanssa muodostunut Kosovon albaanien nationalismin ydinjoukko.

Nainen albaanikulttuurissa

Traditionaalisesti albaaninainen asema ja paikka yhteisössä määräytyy joko isän tai myöhemmin aviomiehen kautta. Avioliiton solmimisen yhteydessä nainen siirtyy oman suvun piiristä miehen suvun piiriin katkaisematta kuitenkaan yhteyksiään omaan sukuunsa. Erityisesti maaseudun kylissä perheenäitien työssä käynti kodin ulkopuolella on vähäistä, sillä heidän vastuullaan on yleensä sekä ”oman perheen” että ”puolison perheen” hyvinvointi. Kosovon albaanit avioituvat pääasiallisesti oman etnisen ryhmän jäsenten kanssa. Avioliitto kestää yleensä koko elämän. Vaikka albaanikulttuurin traditionaalisten elementtien merkitys tämän päivän muussa arjessa onkin lähinnä symbolista, niin naisen asemaa kulttuurissa ne määrittävät yhä. Esimerkkeinä vahva morsiamen neitsyyden vaatimus sekä naisen kokonaisvastuu perheen hyvinvoinnista. Toisaalta nimenomaan naisen aseman suhteen kaupunkien ja maaseudun erot ovat suuria. Pristinän yliopistossa naisten elämä on hyvin samanlaista kuin

missä tahansa yliopistokaupungissa. Vaikka yleinen käsitys siitä, että ”albaanit ovat kansa, jonka miehet juovat kahvia ja naiset tekevät kaiken työn”, pitääkin yhä usein paikkansa.

Kosovon albaanit ja islam

Suurin osa Kosovon albaaneista on islaminuskaisia, roomalaiskatoliseen kirkkoon heistä kuuluu vain noin 50 000 henkeä. Toisaalta Kosovon albaanit ovat vahvasti maallistuneita. Islam on Kosovossa Ottomaanien perua, ennen sitä Kosovon albaanit olivat pääsääntöisesti katolisia. Ottomaanien valtakausi alkoi Balkanilla 1400-luvun alussa ja jatkui seuraavat viisisataa vuotta. Islamilaisuuden leviäminen Kosovon albaanien keskuuteen 1450-luvulta eteenpäin loi omintakeisen yhdistelmän islamilaista lainsäädäntöä ja alueen traditionaaliseen klaanijärjestelmään perustuvia oikeuskäytäntöjä.

Vaikka Kosovon alueella on aina asunut monia eri etnisiä ryhmiä kuten valakkialaisia, romaaneja, juutalaisia ja turkkilaisia, niin kuitenkin olennaisin ja samalla ongelmallisin tekijä Kosovon albaanien identiteetissä ja omanarvon tunnossa on tänäkin päivänä albaanien ja serbien välinen suhde. On sanottu, että Jugoslaviassa kaikki on alkanut Kosovosta ja kaikki tulee myös sinne päättymään.

”Voi olla, että lasten takia meidän aikuistenkin on pakko jäädä Suomeen”

Seuraavan elämäkertakertomuksen informantti on syntynyt maal-

la, mutta muuttanut jo lapsena kaupunkiin. Isä on ollut lähes koko informantin lapsuuden ajan kauempana, Belgradissa työssä. Isän ja mummon yhtäaikainen kuolema on muuttanut ratkaisevasti informantin lapsuutta.

Haastatteluvuosi 1992:

”...Lapsuuden ensimmäiset vuodet mä asuin maalla, kylässä. Viisijaksikuusivuotiaana me ollaan muutettu Pristinan lähelle yhteen kaupunkiin. Me muutettiin sen takia, että eno oli siellä töissä. Isä oli Belgradissa töissä. Me ollaan eletty oikeastaan koko elämä ilman isää, koska isä oli Belgradissa hyvin kaukana työssä koko ajan. Me ollaan eletty äidin, mummon ja enon kanssa. ... Mulla on neljä veljeä, ei siskoja. Mä olen perheen vanhin lapsi. Sitten vuonna 1969 isä tuli lähemmäksi asumaan, silloin hänen luo oli vain 15 kilometrin matka. Se oli kaikkein onnellisinta aikaa. Kun silloin me ollaan oltu koko perhe yhdessä. Sitten kaksi vuotta myöhemmin meille on tapahtunut kaikkein vaikein asia. Sillä sekä isä että mummu on otettu meiltä pois onnettomuudessa maaliskuussa 1971. Sen jälkeen me on eletty äidin kanssa, joka on yrittänyt pitää meistä huolta.

... Se oli hyvin surullinen aika, ja koska mä olen perheen vanhin lapsi niin multa odotettiin, että mä jotenkin pelastan tilanteen. Kun ei ollut isääkään. Me elettiin isän jättämällä eläkkeellä ... nuorin veli on ollut ainoastaan kuuden viikon ikäinen, kun isä kuoli. Äiti oli ainoastaan 28 vuotias. Äiti on mennyt naimisiin 18 vuotiaana. Sen kymmenen vuoden aikana kun äiti oli naimisissa on

hän synnyttänyt viisi lasta. ... Koulussa mä olen aina ollut erittäin hyvä oppilas. Peruskoulun jälkeen mä olen käynyt vielä neljä vuotta keskikoulua.

... Vuonna 1981 me mentiin asumaan sedän luo, ja siellä oli myöskin isoäiti. Ne piti huolta meistä. Me alettiin myös rakentamaan omaa taloa, kun isä oli jättänyt meille maapalan. Se talo tuli kyllä valmiiksi, ja ne (sukulaiset) kaikki asuu nyt siinä. Mä luulen, että tämä aika oli mulle vaikeata sen vuoksi, kun mä olin vanhin, ja mun piti huolehtia niin monista asioista.

... Lukuvuonna 1979 mä olen kirjoittautunut Pristinan yliopiston lääketieteelliseen tiedekuntaan. Taloudellisesti se aika on ollut hirvittävän vaikeata, sillä me ei saatu minkäänlaista taloudellista apua opiskeluun. Ja Pristinassa, missä mä opiskelin, niin siellä meitä albaaneja kohdeltiin muutenkin huonosti. ... Kun mä sain lähtea yliopistosta, niin mun papereihin pistettiin punainen merkki. Sillä punaisella merkillä mä en olisi pystynyt hakeutumaan mihinkään enää sen jälkeen.

... Mä lopetin opiskelun vuonna 1984. ... Se aika meni oikeastaan kotona ollessa, auttamalla veljiä, tekemällä kaikki koti työt ja muuta sellaista. ... Mä hain koko ajan töitä, enkä saanut mitään valtion töitä sen punaisen leiman takia, ja yksityiset ei uskaltanut ottaa mua samasta syystä. Eikä mulla ollut mitään muuta mahdollisuutta kuin nostaa kädet ylös ja hyväksyä tilanne.

... Sitten mä menin naimisiin vuonna 1990 ... Mä en olisi koskaan halunnut jäädä siihen tilanteeseen, että mä jään kotiin. Mutta

mä olin tilanteessa, jossa mun hartioiden tiettenkin tuli kaikki. ... Mies oli menettänyt työpaikan, ja hänellä meni kaikki aika siihen kun kulki paikasta toiseen hake-massa edes jonkinlaista työtä. ... Kyllä se on siellä ihan normaali tapa, että mennään ensin nimenomaan anopin luo. Jos sä et mene ja asut esimerkiksi yksin lapsen kanssa niin kyllä susta ruvetaan puhumaan kaikenlaista, että minkä takia se ei mene. Tietysti me nuoremmat ihmiset haluaisimme elää omaa elämää ja tehdä niin kun me halutaan, mutta ei se oikein vielä käy. Sillä aina tulee ikäviä puheita siitä, ettei me pidetä huolta vanhuksista tai jotain. ... Mun tehtävänä oli myös pitää huolta näistä vanhemmista ihmisistä, ja tietysti pitää huolta omasta lapsesta.”

Pakolaisuuden syyt

Informantti kertoo pakolaisuuden johtuvan toisaalta aviomiehen saamasta kutsusta armeijaan, mikä merkitsi käytännössä joutumista Kroatiaan sotaan, ja toisaalta hänen omista syrjäytymiskokemuksistaan mielenosoituksissa opiskeluaikoina ja synnytyssairaalassa.

Haastatteluvuosi 1992:

”... Maaliskuussa 1981 me ollaan myös osallistuttu näihin mielenosoituksiin. Mielenosoitukset alkoivat siitä, kun me haluttiin vaan saada paremmat olot opiskelijoille. Mutta siinä kävi niin, että meidät vaan leimattiin joksikin muuksi. ... En mä ole koskaan vankilassa ollut. Pari kolme kertaa mut on viety kuulusteluihin poliisin luo. ... Vuonna 1991 mun mies

on saanut kutsun tai määräyksen, että on lähdettävä Kroatiaan so- taan. Syyskuussa 1991 mä olen synnyttänyt.

Se, että mä olen synnyttänyt, se tuntuu kuin unelta. ... Sinä päivänä kun mun piti synnyttää, niin me mentiin yhdellä ystävän autolla sairaalaan. Siellä sairaalassa ne ei kuitenkaan suostuneet ottamaan mua edes vastaan. Siinä meidän autossa oli mukana mies ja anoppi. Meidän piti keksiä joku muu paikka minne mennä ... Siellä (sairaalassa) mä sain yhden piikin, joka vähän auttoi mua näihin kipuihin. Mulla oli voimakkaat kivut, supistukset jo. Mä sain, että mä synnytän ihan minä hetkenä hyvänsä. Mutta ne sanoivat, että kyllä sulla on aikaa. Ja niin mä synnytin käytävällä. Mä kannoin itse lapsen pois, sitten myöhemmin. Mulla oli hame päällä, ja itse mä kannoin lapsen sinne synnytyssaliin, jossa napanuora katkaistiin. ... Tätä sairaala on sellainen sairaala, johon ei ylipäätään jätetä ensisynnyttäjiä lainkaan. Sen takia ne ei ottaneet mua, mutta antoivat mulle kuitenkin lähteen mukaan.

Mutta mun olisi pitänyt mennä Pristinaan, ja sinne mulla ei olisi mitään asiaa. Sinne ne ei huoli ollenkaan albaaneja, siinä sairaalassa ne käännättää heti ulos, se on serbien käsissä koko sairaala. Pristinassa on tapahtunut kaikenlaisia, ja ne ei ole pelkkiä puheita, vaan todella tosiasioita, mitä siellä tapahtuu. ... Mä muistan, kun mä olen itse nostanut sen lapsen lattialta ja vienyt sen synnytyssaliin, ja antanut jollekin. Sen jälkeen mä en muista mitä tapahtunut. ... Mä olen jäänyt sinne sairaalaan kolmeksi päiväksi. ... Mä

en saanut siellä sairaalassa yhtään mitään, en mitään esimerkiksi kuumeseen tai pumpulia tai terveyssiteitä tai kerta kaikkiaan mitään. ... Edes lasta ne ei sen kolmen päivän aikana kertaakaan pesseet. Lapsen pää oli ihan kuivuneessa veressä, kun sitä ei oltu pesty koko aikana synnytyksen jälkeen.

... Se oli todella sellainen tunne, niinkuin mä olisin päässyt vankilasta, kun mä pääsin sieltä sairaalasta. Kun mä pesin ensimmäisen kerran sen lapsen, niin se oli kuin se olisi vasta herännyt elämään, se lapsi. Se lapsi syntyi yli kolme-kiloisena ja se oli näinä kolmena päivänä menettänyt 200 grammaa painostaan. ... Se, että kun nämä serbihoitajat toi niitä lapsia, niin ne keräsi niitä kuin jotakin puuhalkoja. Viisi tai kuusi lasta kerralla käsivarrelle.

... Mies matkusti jo aikaisemmin heti lapsen syntymän jälkeen. Mies ei voinut enää olla kotona, kun ne rupesi sitä jahtaamaan. ... Sairaalasta mä menin anopin luona. Meillä on tapana, että synnytyksen jälkeen asutaan äidin tai anopin luona. ... Mieheni oli lähtenyt heti sen synnytyksen jälkeen, kun hänelle tuli jo ennen lapsen syntymää se kutsu sinne armeijaan. Kyllä mä tiesin, että mies lähtee Suomeen. Sillä hänellä ei ollut mitään muuta mahdollisuutta, ja hänellä on veli täällä. ... Mä en tiennyt mitä mä olisin tehnyt siinä vaiheessa. Heti kun mä sain hommattua passin, niin mä lähdin perässä.”

Pakomatka

Pakomatkan järjestelyt tuottivat kotimaassa jonkin verran ongel-

mia, mutta itse matka meni ongelmitta.

Haastatteluvuosi 1992:

”... Mä elin neljä kuukautta ilman miestä, niin kuin mun äiti oli elänyt kun isä oli muualla työssä. Mä koin sellaista syvää surua ja yksinäisyyttä koko ajan. ... Mulla oli passi tyttömellä, ja mulle sanottiin ettei sillä pysty matkustamaan, koska lapsella oli isänsä sukunimi. ... Mun piti aloittaa passin hankkiminen siitä, että mä hankin uuden henkilöllisyystodistuksen jne. Siellä meillä tällaiset asiat tapahtuu todella hankalasti, ja vie paljon aikaa. Tämä kaikki tuli maksamaan mulle todella paljon. Se passin hankkiminen tuli maksamaan mulle noin 1000 Saksan markkaa. Onneksi sekä äiti, että anoppi olivat mua auttamassa. ... Mun lähdön tiesi kaikki läheisimmät. Me pidettiin läksiäiset, ne oli niin kuin meitä olisi haudattu saatettu. Meille on tuttuja Itävalta, Saksa ja Ruotsi, mutta Suomi on jotain sellaista mistä kukaan ei tiennyt mitään. Kaikkien oli vaikeaa kuvitella että joku lähtee sinne.

... Tämä meidän matkan alku kotikaupungista Makedoniaan oli hankalinta. Mun piti koko ajan peitellä, että mulla on passi mukana, sillä kaikki tiet oli suljettu Kosovosta Makedoniaan asti. Siksi ettei me, albaanit, päästäisi lähtemään. Koko matka oli täynnä tiesulkuja ja aina meidät pysäytettiin ja kysyttiin minne me ollaan menossa. Mulla oli mukana yhden ystävättären osoite Makedoniasta, ja vaan yksi laukku jossa oli lapselle jotain ja itselle jotain pientä. Mä en olisi uskaltanut kuljettaa enempää mukana. Mä sanoin vaan, että me mennään

tapaamaan ystävätärtä, ja sillä lailla me päästiin.

... Mä ajattelin, että mä menen sellaiseen paikkaan missä mä olen turvassa. Mutta ajatus siitä mihin mä jätin omaiset, se toi turvattomuutta. Siellä elämä oli vaarallista ja pelottavaa, sillä koko ajan saa pelätä henkensä edestä poliisia tai sotilaita. ... Nyt ei ollut kysymys vaan mun omasta elämästä, vaan myös mun mieheni ja lapseni elämästä. Ja jos mä olisin menettänyt ne, niin mä olisin menettänyt kaiken.

... Mä tulin lentäen Makedoniasta Sveitsiin. Mulla on yksi serku siellä, jonka luona mä olin pari kolme päivää. Sen jälkeen mä olen lentänyt Helsinkiin, jossa mies odotti. Miehen veli oli Helsingissä, ja me oltiin siellä ensiksi. ... Suomeen tulo oli pelottavaa. Mä en osaa suomen kieltä enkä englantia enkä mitään. Mä pelkäsin, että miten mä selviän siitä tulista läpi. Kaikki meni kuitenkin ihan hyvin. Multa kysyttiin vaan minne mä olen menossa, ja mä näytin mun miehen veljen osoitteen ja se riitti. Me päästiin heti menemään. ... En mä ollut koskaan edes ajatellut, että mä joutuisin tällaiseen tilanteeseen pyytämään turvapaikkaa. Musta tuntui, että mä olen käynyt sen koko jutun läpi niin kuin unessa. Mä en oikein tiedä miten se meni.

... Me asuttiin ensin kaksi kuukautta Etelä-Suomessa vastaanottokeskuksessa, siellä meillä oli valmis ruoka. Mä en pystynyt tekemään mitään itse. Aina kun tuli tilaisuus, niin me haluttiin tehdä sitä omaa ruokaa. Täällä me tehdään kaikki pitasta lähtien itse, ja muutenkin samanlaista ruokaa kuin kotona.”

Elämää vastaanottokeskuksessa

Vastaanottokeskuksen elämää leimaa toisaalta kiitollisuus turvallisuuden vuoksi, toisaalta tuntuu turhautavalta. Lisäksi informantti kokee, että suomalainen järjestelmä on leimannut hänet negatiivisesti.

Haastatteluvuosi 1992:

”... Mutta kuitenkin Suomessa tilanne on se, että ainakin jompikumpi käy töissä yleensä. Myöskin suomalaisilla on erilaista se kun on viikonloppu, mutta meille on jokainen päivä aivan samanlainen. Hermoille se ei ole tietenkään hyvä tee, tämä tilanne. ... Me ollaan todella kiitollisia Suomelle, ja me ollaan kauhean kiitollisia koko tälle systeemille ... kuitenkin me tunnetaan, että me ollaan ulkomaalaisia. Eikä tilanne ole meille mitenkään helppoa. Me tunnetaan kuitenkin kokoajan, kun me mennään kaupunkiin tai jonnekin, että meitä katsotaan ja seurataan jotenkin erilailla kuin muita ihmisiä. Ehkä yksi asia mikä sattui, oli se kun näihin lastenvaunuihin piti merkitä keskuksen merkki. Että meidät huomataan vielä herkemmin. Meihin se todella kyllä koskee, kun meidät on merkitty jopa lastenvaunuissa, ja meidät huomataan heti. ... Tuntuu kuin meidät olisi merkattu.”

Haastatteluvuosi 1998:

”... Kun olimme siellä vastaanottokeskuksessa tuntui, että kaikki loppuu.”

Sota, hätä ja syyllisyys

Kotimaan tapahtumat ja sota ovat osa informantin arkea niin vuo-

den 1992 kuin vuoden 1998 haastatteluisa.

Haastatteluvuosi 1998:

”... Enemmän mun mielessä liikkuu, ja on Kosovon tapahtumat ... mä pelkään, että siellä tulee tapahtumaan vielä pahempaa mitä on tapahtunut Kroatiassa ja Bosnia Hertzegovinassa. Mun mielestä on käsittämätöntä, että meidän aikana voi jotain tällaista tapahtua. Pahinta on se kun näkee uutisia, niin menee koko yö ettei saa nukuttua. ... Kyllä puhelimitse ja kirjeitse olen sinne yhteydessä. Puhelinlasku on kyllä paljon. ... Nyt on jo vähän rauhallisempaa, mutta alussa ja ne alkuvuikot oli ihan kauheita. Me emme voineet nukkua ollenkaan. Mitä huomenna tapahtuu ja kuinka käy? Joka aamu minä yritin ottaa yhteyttä sinne sukulaisiin, että onko jotakin uutta tapahtunut. ... Vain minun enon poika on haavoittunut. Hän on elossa, mutta he ovat joutuneet pakenemaan Bosnian puolelle. Hän oli ollut kolme vuorokautta metsässä, ja siellä oli häntä hoidettu. Hän oli haavoittunut vatsaan. En tiedä kuka oli auttanut, mutta onneksi hän oli päässyt pakolaiseksi Bosniaan ja saanut myös sairaalahoitoa. Sellainen oli enon pojan tarina.

... Minulla on vain ruumis, keho, täällä Suomessa ja koko ajan ajatukset on siellä kotona. ... Vanhempi tytär tietää enemmän Kosovosta. Hän on jo koulussa, ja hän kyllä ymmärtää mikä on tilanne. ... Nuoremmat ovat vielä pieniä. Mutta vanhempi tytär sanoi yhtenä päivänä, kun oli kuulut uutisista, että nyt serbit lähtee pois Kosovosta. Hän kyllä ymmärtää, ja tietää.”

Kuntaan sijoittuminen

Perhe on asunut samassa pienessä keskisuomalaisessa maalaiskunnassa koko kuntasijoituksen jälkeisen ajan. Alussa oli hieman hankalaa, sillä kunnan ensimmäisinä pakolaisina perhe on joutunut kohtaamaan paljon ennakkoluuloja ja tietämättömyyttä.

Haastatteluvuosi 1998:

"... Vuoden 1993 toukokuussa. Ensin tuonne syrjäkylälle, jossa olimme yhden vuoden ja sitten muutimme tänne kirkonkylälle. ... Yli kolme vuotta ollaan asuttu täällä kirkolla ... Täällä oli vähän vaikeaa, kun olimme ensimmäisiä ulkomaalaiset tässä kunnassa. Kunta ei ollut tutustunut ulkomaalaisten kanssa työskentelyyn. Mutta se meni pikkujhljaa, ja kaikki järjestyi. Nyt on kaikki hyvin. ... Kuten sanoin, että me olimme ensimmäiset ulkomaalaiset täällä. Ja he (suomalaiset, kuntalaiset) myös itse sanoivat, että kaikki meni paremmin kun he ja me olimme tutustuneet. He sanoivat, että he olivat kuulleet, että me olemme muslimeja. He ajattelivat, että meillä olisi erilaiset vaatteet ja olisimme enemmän erilaisia, eri kulttuuri ja, että se näkyisi. Ja sitten olimmekin aika paljon samantlaisia kuin he. He pitävät meidän ruuasta. Me olemme ehkä vilkkaampia kuin suomalaiset, mutta. Nykyään myös he haluavat, että olemme täällä."

Turistimatka kotimaahan

Informantti on käynyt Suomesta Kosovossa kerran lasten kanssa. Aviomies, joka ei ole voinut käydä kotimaassaan, on luonut mie-

lessään kuvan "onnelasta", jossa kaikki on hyvin ja mahdollista – edes päivittäiset uutiset eivät ole rikkoneet tätä mielikuvaa.

Haastatteluvuosi 1998:

"... Minä olen käynyt kerran kolme vuotta sitten, ja minun äiti on käynyt kaksi kertaa täällä. Miehen isä on käynyt kerran, viime kesänä, täällä. ... Olin yksin, lasten kanssa. Minä menin Bulgarian kautta sinne. ... Olin siellä kaksi kuukautta, ja lasten kanssa on raskas matka. Olin yksin ja tämä kolmas tyttö oli vain yhden kuukauden ikäinen silloin. Ja ajattelin, etten enää mene yksin ja toivon, että tulee rauha ja menemme yhdessä. ...

(Mies puhuu:) Minun isä ei tykännyt, mutta hänen äiti tykkäsi olla täällä. Sanoin isälle, että jäisi tänne, mutta hän ei halunnut. Lähti vain takaisin. Hän haluaa kuolla omassa maassa. ... Meillä on Kosovossa vanha historia serbien kanssa, mutta koskaan emme ole sopineet yhteen. Aina on ollut ongelmia. He ovat halunneet aina meille pahaa. Me olemme tehneet paljon töitä koko Jugoslavian alueella, erittäin paljon, me kosovolaiset. ... Meillä on siellä kaikilla mahdollisuus tehdä töitä maan hyväksi. On valtion työt, tai yksityiset työt. Eli siellä on sellainen luonto, että kaikilla on mahdollista löytää jotakin työtä. Ajattele kymmenen kuukautta on kesää, ja vain kaksi kuukautta lunta talvela. Ilmasto on erittäin hyvä. Eli jos haluaa tehdä töitä, niin sitä on pihalla pihatöitä ja sisällä sisätöitä. Kosovo on superrikas maa ja siellä on superhelppoa tehdä rahaa, jos haluaa tehdä töitä. Vain ihan tyhmät ja laiskat eivät onnistu.

Jos vähän yrittää niin on helppo elää siellä."

Etninen identiteetti ja sen ylisukupolvinen ulottuvuus

Perhe pitää etnisen identiteetin säilyttämistä erittäin tärkeänä. Perhe kokee tärkeimmiksi identiteetin ilmenemismuodoiksi albanian kielen ja ruokaperinteen. Vanhemmat odottavat tyttäriensä tulevaisuudessa avioituvan oman etnisen ryhmän jäsenten kanssa.

Haastatteluvuosi 1998:

"... Lapset puhuvat keskenään omaa kieltä. Nykyään lapset puhuvat koko ajan ulkona suomen kieltä. Aina kun puhun puhelimessa Kosovoon niin sukulaiset ihmettelevät, että mitä kieltä te kotona puhutte, kun lapset vastaavat puhelimeen suomeksi, ja eivät osaa puhua enää albaniaa. Meitä ei ole paljon ja se olisi tärkeää, että olisi enemmän ja oma kieli säilyisi. ... Keskenään lapset puhuvat helposti suomea. Ehkä se on helpompaa kuin käyttää äidinkieltä. ... Tällä hetkellä koulussa on vain kolme albanian kielistä lasta. ... Mä yritän myös kotona opettaa kieltä, että lapset oppisivat ainakin aakkoset. Meidän aakkoset ovat melkein samantlaiset kuin suomen kielessä. ... Tällä hetkellä, kun vanhin tytär on ensimmäisellä luokalla, niin minä en opeta albaniaa hänelle. Kun olen ajatellut, että lienee parempi jos hän vain suomen kielistä opetusta ettei mene sekaisin. ... Minä yritän koko ajan opettaa albaniaa, mutta he sanovat joka toisen sanan suomeksi, ja joka toisen albaniaaksi. ... Minä ajattelen, että nyt

heille on tärkeämpää oppia suomen kieltä kuin albanian kieltä, sillä päiväkodissa ja koulussa kuitenkin käytetään suomea, ettei tule siellä ongelmia kielen kanssa.

... Uskonto on, myös opettaja on kysynyt multa, että miten uskontotuntien kanssa tehdään. Mutta minä en halua, että tytär jää yksin pois tunnilta. Mä sanoin, että hän voi osallistua tunnille. Uskonto kuin uskonto. Mikään uskonto ei opeta pahaa, kaikki yrittävät opettaa hyvää. Meidän uskonto on muslimi uskonto, mutta meillä se ei ole vahva. Toivomme vain, että jokainen uskoo. Jumala on ja pitää uskoa. Ei pidä erottaa ihmisiä, olemme kaikki samanlaisia. Myöskään lapsia ei pidä erotella, että tämä on kristinuskosta ja tämä islamista.

... Sama asia koskee myös ruokaa. Tietenkään emme käytä sianlihaa täällä kotona. Me olemme täällä Suomessa niin emme halua, että me määräämme kuinka asiat on. En halua, että koulussa on erottelua tai että minä määrään mitä minun lapsi syö, tai ei syö. Siellä kaikki saavat syödä sitä mitä muutkin syövät. ... Meillä on meidän ruoka vielä nyt. Mutta minä olen huomannut, että lapset tykkää enemmän suomalaisesta ruuasta. Enemmän perunoista ei riisistä, joten minä yritän tarjota myös sitä mitä he haluavat syödä.

... Tytöt kuin tytöt. Tämä asia on meidän kulttuurissa erilainen, eli se tilanne kun tytöt kasvaa. En tiedä, kenen kanssa menevät naimisiin sitten. ... Ei sillä ole väliä, onko lapsi tyttö tai poika. Mutta haluamme, että kumppani on omaa kansallisuutta, omaa ryhmää. Täytyy mennä naimisiin

oman kansallisuuden kanssa.”

Tämänpäivän arkielämä

Informantin arki on tänä päivänä perheen ja kodin hoitamista aviomiehen käydessä töissä. Aviomies on jo viidettä vuotta samassa työpaikassa. Perheen neljä tytärtä ovat syntyneet lyhyin väliajoin, joten informantti ei ole osallistunut suomen kielen kurssille kuin vasta kolme kuukautta. Perheen asunto-olot ovat kohtuulliset, mutta näin suurelle perheelle ei ole tarjolla riittävän suurta vuokra-asuntoa.

Haastatteluvuosi 1998:

”... Ei lehtiä ei lueta niin paljon, mutta TV:n uutiset ja elokuvat on oikein hyviä täällä Suomessa. Ilalla kyllä katsotaan satelliitin kautta uutisia kotimaasta.”

Tulevaisuus

Tulevaisuutta leimaa ajatus paluusta kotiin. Toisaalta arjen realiteetit antavat viitteitä toiselta mahdollisuudesta.

Haastatteluvuosi 1998:

”... Olen ajatellut niin, että jos siellä tulee rauha niin sitten heti minä haluan muuttaa sinne takaisin. ... Minä mietin koko ajan, että voisi palata sinne. Minun paras multa on kotimaan multa. Me olimme samanlaisia kansalaisia kaikki, jokainen kukka haluaa omaan multa. ... Olemme päättäneet mennä takaisin. ... Minä en usko, että kukaan kosvolainen jää tänne Suomeen. ... Me olemme valmiita lähtemään takaisin, me aikuiset, en tiedä miten lapset. Jos kuluu oikein pitkä aika täällä,

niin on vaikea sanoa, mikä on lasten tilanne. ... Voi olla, että lasten takia myös meidän aikuisten on pakko jäädä tänne Suomeen. Voi olla, että jos olemme täällä pitkään ... aika kuluu nopeasti. Nyt ei huomaa missä on kahdeksan vuotta. Katsotaan ... Mutta mieli on siellä, ja paluussa. Emme tiedä mitä meille tapahtuu. Haluaisimme palata, mutta emme ikinä maailmassa unohda sitä apua minkä suomalaiset ovat meille antaneet.”

Lopuksi

Niin esimerkkinä olevan kuin muidenkin tutkimuksessani mukana olleiden elämäkertojen perusteella voidaan olettaa, että näiden Kosovon albaaninaisten selviytymisen ja elämänhallinnan peruselementit nojautuvat vahvasti heidän omaan kulttuuriinsa ja sen traditioiden säilyttämiseen sekä siirtämiseen seuraavalle sukupolvelle. Sen tärkeitä tavoitteita ovat

- Kosovon albaanien historian ja traditioiden välittäminen seuraavalle sukupolvelle
- yhteyksien säilyttäminen oman perheen ja suvun jäsenten välillä
- äidinkielen säilyttäminen
- oman etnisen ryhmän jäsenten välisen kontaktin säilyttäminen
- kulttuurisen normijärjestelmän säilyttäminen, erityisesti lasten ja vanhempien välisessä suhteessa.

Toisaalta on huomattava, että tämänhetkinen Kosovon tilanne ei voi olla vaikuttamatta elämäkertakertomuksien painotuksiin. On selvää, että kotimaan katastrofi sekä huoli omaisten ja sukulaisten koh-

talosta vaikuttaa häiritsevästi niin informanttien kuin kaikkien Suomessa asuvien Kosovon albaanien kotoutumisprosessiin.

Lähteet

- Backer, Berit, 1992 a:** Albansk kultur og tradisjon. *Teoksessa:* Albanerne i Jugoslavia. R. Elise & B. Johansen (toim). Utlendingsdirektoratet. Oslo.
- Backer, Berit, 1992 b:** Albansk dagligliv. *Teoksessa:* Albanerne i Jugoslavia. R. Elise & B. Johansen (toim). Utlendingsdirektoratet. Oslo.
- Elise, R. & Johansen, B., 1992:** Kosovos albanere i dag. *Teoksessa:* Albanerne i Jugoslavia. R. Elise & B. Johansen (toim). Utlendingsdirektoratet. Oslo.
- Lautela, Yrjö; Palo, Jyrki, 1992:** Jugoslavia – kansakunta, jota ei ollut. Valtion painatuskeskus. Helsinki.
- Logoreci, Anton, 1977:** The Albanians. Europe's forgotten survivors. The Garden City Press Limited. Letchworth.
- Malcolm, Noel, 1998:** Kosovo. A Short History. Macmillan Publishers. Ltd. London.
- Marmullaku, Ramadan, 1975:** Albania and The Albanians. Hurts & Company. London.
- Mollesland, Svein, 1992:** Kosovo – bakgrunn for dagens konflikt. *Teoksessa:* Albanerne i Jugoslavia. R. Elise & B. Johansen (toim). Utlendingsdirektoratet. Oslo.
- Poulton, Hugh, 1991:** The Balkans. Minorities and States in Conflict. Minority Right Publications. London.
- Poulton, Hugh; Vickers, Miranda 1997:** The Kosovo Albanians: Ethnic Confrontation with the Slav State. *In:* Muslim Identity and The Balkan State. Hugh, Poulton; Suha, Taji-Farouki (toim). Hurst & Company. London.
- Pritchett Post, Susan E., 1998:** Women in Modern Albania. McFarland & Company Inc. London.
- Salminen, Outi, 1997:** Entisestä Jugoslaviasta tulleiden pakolaisten kotoutuminen. "Täällä on kaikki hyvin, mutta..." STM selvityksiä 1997:9. Helsinki.
- Sjöblom, Outi, 1997:** Ulkomaalaisen kohtaaminen. Oy Edita Ab. Helsinki.

Siirtolaisuusinstituutin www-sivut kiinnostavat

Siirtolaisuusinstituutilla on ollut omat www-sivut internetissä vuoden 1997 lopulta lähtien. Niiden suosio on kasvanut tasaista tahtia. Vuoden 1999 viiden ensimmäisen kuukauden aikana sivuille on otettu yhteyttä yli 18 000:sta internetissä olevasta tietokoneesta eli keskimäärin 120 yhteydenottoa joka päivä. Samasta koneesta otetut yhteydet on huomioitu vain yhden kerran. Instituutin oman henkilökunnan käynnit eivät myöskään sisälly lukuun. Yhteydenottoja on ollut ympäri vuorokauden jokaisena tuntina. Yöaikaan liikkeellä ovat olleet etupäässä Pohjois-Amerikan suomalaiset.

Pääasiallisimpia kävijöitä ovat tutkijat, opiskelijat, koululaiset, sukututkijat, toimittajat ja viranomaiset sekä muut työnsä puolesta muuttoliiketoiminnan kanssa tekemisiin joutuvat. Vaikka osa kävijöistä on ilmeisesti tullut sivuille sattumalta jonkun "hakukoneen" kautta, on huomattava osa kävijöistä joka tapauksessa nimenomaisesti etsinyt sivuilta löytyvää tietoa. Tämä on pääteltävissä eri sivujen selausmääristä.

Siirtolaisuusinstituutin www-sivut löytyvät osoitteesta: <http://www.utu.fi/erill/instmigr/>